

Remissvar över betänkandet SOU 2023:58 Kultursamhället –utvecklad samverkan mellan stat region och kommun (Betänkande av Kultursamverkansutredningen), Ku2023/01093

Stiftelsen Jamtlis remissvar i sammanfattning

- Vi ställer oss i allt väsentligt bakom utredningens förslag om en utvidgad kultursamverkansmodell där kommunerna blir en ny part.
- Vi gillar förslaget om ett utvidgat kulturbegrepp som därmed kan komma att innefatta bl.a. gestaltad livsmiljö och spelutveckling. Om det ska leda till starkare utveckling av dessa områden krävs nya ekonomiska resurser.
- Närmare samverkan med skolan och kulturskolan har förutsättningar att stärka ett breddat deltagande i kulturverksamheter.
- Vi motsätter oss bestämt att man använder de medel som Boverket idag fördelar för icke-statliga kulturlokaler till en förstärkning av anslag 1:6. Förslaget skulle vara kontraproduktivt och försämra förutsättningarna för vårt publika utbud.
- Utredningen berör de skenande förvaltningskostnader (fastigheter och samlingar) som flera av kulturinstitutionerna drabbats av. Det är ett problem som måste adresseras vid en förnyelse av Kultursamverkansmodellen.
- Statens kulturråd kommer att få en betydligt starkare position för landets kultur med det förslag som nu förs fram. Man skulle kunna överväga att lägga någon av uppgifterna på någon annan myndighet (ex. Myndigheten för Kulturanalys).
- I förslaget till förordning om statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan är inte längre museerna och museernas kulturmiljöarbete ett särskilt utpekat område, vilket vi tycker är ett mycket dåligt förslag.
- En del av de redovisade uppgifterna om bl.a. Östersunds kommun stämmer inte, eller uppgifter saknas. Felen är så pass stora att underlagen bör kontrolleras.

Kommentarer

Utredningens uppdrag har varit att föreslå en modell för att möjliggöra för fler att ta del av ett bredare kulturutbud. Man vill nå ett breddat deltagande i kulturlivet i hela landet.

Vi håller med utredningen om att en reformerad kultursamverkansmodell där fler aktörer på området, inte minst de kommunala kulturverksamheterna som nämnts i utredningen inkluderas. Det skulle kunna bidra till att en större och bredare publik får del av offentligt finansierad kultur. En utvidgning av vilka områden som bör inkluderas i samverkansmodellen ser vi också positivt på, som ex. gestaltad livsmiljö och spelutveckling i den mån de lyfts in i modellen med befintliga bidrag, eller ännu hellre tillförda bidrag.

Kulturen i skolan (estetiska ämnen och av skolan organiserade kulturaktiviteter) har genom skolplikten det i särklass kraftfullaste verktyget för att unga ska komma i kontakt med (eller kanske konfronteras med) kulturupplevelser de inte visste fanns. Till det ska kulturskolan läggas där barn och unga bjuds in att för en låg avgift få fördjupa sina kunskaper i eget skapande. Det finns sannolikt inga andra institutioner i samhället som har samma förutsättningar att bidra till breddat deltagande vilket vi uppfattat som utredningens huvudfokus (se ex. s. 26, 2.2, s. 235, 10.1).

Idag finns i vår region ett starkt och välorganiserat utbyte mellan kommunalt finansierade kulturverksamheter och det regionalt/kommunalt finansierade länsmuseum som stiftelsen Jamtli utgör. Vi når alla skolelever i våra närliggande kommuner och många skolelever i de mer avlägsna områdena i Jämtland Härjedalen. Kanske skulle detta arbete stärkas om skolan och till skolan relaterade verksamheter som kulturskolan kunde ta plats i Kultursamverkansmodellen. I vårt speciella fall ser vi inga nackdelar med den föreslagna förändringen så länge som de ekonomiska förutsättningarna inte försämras. Vi har idag väl fungerande plattformar för utbyte och samverkan. Jamtli har platsbaserad verksamhet i fem av länets åtta kommuner. Våra pedagoger och vår kulturmiljöpersonal är verksamma i länets samtliga kommuner.

Utredarna säger att man inte haft i uppdrag att titta på kulturens finansiering (s. 257). Man föreslår ändå en förändring där de medel som Boverket delar ut för icke statliga kulturlokaler istället skulle användas för en ny samordningsorganisation.

Det förslaget motsätter sig Jamtli bestämt. Utredningen konstaterar att fastighets- och förvaltningskostnaderna ökat kraftigt under senare år, men man fokuserar resonemanget på hyrda lokaler och talar bl.a. om en svensk version av Storbritanniens National Trust, en intressant och kanske möjlig modell. Ute i landet är vi många som äger stora mark och fastighetsbestånd vars förvaltning utgör en mycket stor del av vår årliga budget. Stiftelsen Jamtli äger och förvaltar ca 60 hektar mark och 171 byggnader varav de äldsta är från 1500-talet.

Detta är både vår styrka och svaghet. Vi har sett skenande kostnadsökningar vad gäller fastighetsunderhåll, samtidigt som anslagen på intet sätt kunnat hålla jämna steg med denna utveckling. Den årliga uppräkningen av statliga anslag till regional kultur måste återställas och förstärkas, inte minst i ljuset av kraftigt ökade förvaltningskostnader.

Bidragen vi har kunnat söka från Boverket är utomordentligt värdefulla för att vi ska kunna göra energi-effektiviseringar, långsiktigt kunna bevara historiskt material genom att uppdatera belysningsystem och klimatanläggningar eller uppdatera samlingslokaler så att publika aktiviteter ges rimligt goda tekniska förutsättningar.

Om den möjligheten försvinner så betyder det att vi måste skära ner i vårt publika utbud, vilket rimligen inte kan vara utredningens intention.

Över huvud taget skulle kulturinstitutionernas fastighetsfrågor behöva lyftas betydligt mer och helst hanteras i någon form av särskild ordning, eftersom de nu tenderar att överskugga det som är institutionernas kärnuppdrag.

Vi menar istället att det behövs en finansiell förstärkning av Boverkets medel för icke statliga kulturlokaler samt att de medel som behövs för att stärka anslag 1:6 tillförs genom nya statliga medel.

Utredningen föreslår att Statens kulturråd ska ges rollen att både förbereda nationella kulturpolitiska dialogmöten samt pekas ut som ansvarig myndighet för att främja samverkan och ”ges i uppdrag att bereda utvecklings- och samverkansprojekt med alla andra berörda statliga myndigheter och nationella institutioner”.

Det här väcker oro kring att en myndighet får en mycket central roll för hela landets kulturliv i såväl region som kommun. Det finns en risk att samverkansmodellen kan komma att upplevas som toppstyrd och att kulturrådets syn på vad som ska utvecklas kommer bli helt dominerande. Här ser vi anledning att fundera ett varv till över om den föreslagna strukturen är den bästa. Myndigheten för kulturanalys skulle ex. kunna ges uppdrag inom ramen för modellen, möjligen just i beredningsfrågor eller rapportering av genomförd verksamhet. Riksantikvarieämbetets roll för museifrågor bör också vägas in i en fördjupad diskussion om en förändring av samverkansmodellen.

Vi reagerar också på det något snäva storstadsperspektivet i beskrivningen av kulturlivets organisation (se ex. avs 9.6) där man bara tittar på verksamheter med kommunalt huvudmannaskap. Bland läns museerna finns flera olika organisationsformer där kommunerna har ett betydande inflytande och står för en stor del av finansieringen utan att för den skull vara huvudmän. I vårt eget fall, stiftelsen Jamtli, så är kommunen en av fyra stiftare och bidrar varje år med betydande belopp (2024; 12 mkr). Det påverkar inte utredningens slutsatser men förtjänar ändå att påpekas.

I beskrivningen av kommunernas roll (kapitel 6) så omnämns Östersund som en av de utvalda kommuner man studerat. Det finns dock några frågetecken kring hur och på vilket sätt kommunens finansiering av kulturverksamhet redovisas. På s.127 i tabell 6.3 beskrivs finansiering av allmän kulturverksamhet i Östersunds kommun. Stiftelsen Jamtli finns inte nämnd där, trots att det är den kulturverksamhet som av kommunen mottar det största beloppet (14,5 mkr 2024). Inte heller Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik (NCK) finns omnämnt, trots att även det mottar årliga kommunala bidrag.

På s. 122 nämns Riksantikvarieämbetets bidrag till lönekostnader för Kulturarvs-it och där sägs att ingen av de undersökta kommunerna emottagit detta stöd. Stödet fördelas i allt väsentligt till museer och arkiv och Stiftelsen Jamtli där Östersunds kommun är en av stiftarna har sedan länge tagit emot årligt stöd för Kulturarvs-it.

Utöver förslaget till lag om samverkan på kulturområdet så finns även förslag till förordning om statsbidrag till kulturverksamhet i samverkan (s. 18 f.). I förslagets §5 listas områden som kan komma i åtnjutande av statsbidraget. Vi ser med viss förvåning att man sorterat in museer och kulturmiljöarbete tillsammans med arkiv och bibliotek, vilket inte är fallet i gällande förordning (2010:2012). Där har man på goda grunder givit ”museerna och museernas kulturmiljöarbete” en egen rad. Vi tycker att det är viktigt att detta får stå kvar som ett särskilt utpekade område eftersom museernas framtida utmaningar kommer vara väsensskilda från de som bibliotek och arkiv kan förväntas möta. Bibliotek och arkiv kan dra stora fördelar av en ökad digitalisering vilket i grunden omformat deras verksamheter, för museerna utgör digitaliseringen ytterligare en arbetsuppgift för ökat tillgängliggörande, men det följer inte några rationaliseringsvinster på detta, eftersom det fysiska föremålen kräver samma handpåläggning som tidigare.

I utredningen ges området Gestaltad livsmiljö ett relativt stort utrymme. Det tycker vi är bra och intressant. Jamtli har i projektet Jamtli Living University tagit fram ett förslag till en ny stadsdel för Östersund där sociala, estetiska och miljömässiga hänsyn varit vägledande. Vi tycker att området hade kunnat vara representerat under §5 i förordningen.

Östersund 25 mars 2024

*För Stiftelsen Jamtli
Landsantikvarie Olov Amelin*